

4.

U PVT-čeliji nalazi se 250 cm^3 ugljikovodičnog plina relativne gustoće 0.89 pri tlaku 150 bar i temperaturi 125°C . Koliko žive treba utisnuti u čeliju da bi se tlak plina podigao do 220 bar? Pretpostavljamo da je temperatura sustava konstantna, da je plin realan i da je ostatak sustava (živa, čelija, pumpa, vodovi) nekompresibilan.

Potrebno je izračunati volumen koji plin zauzima pri zadanom većem tlaku. Volumen žive je razlika sadašnjeg volumena plina i volumena plina pri većem tlaku.

$$p_1 = 150 \text{ bar} = 151 \text{ bara}, \quad T_1 = 125^\circ\text{C} = 398 \text{ K}, \quad V_1 = 250 \text{ cm}^3$$

$$p_2 = 220 \text{ bar} = 221 \text{ bara}$$

$$T_2 = T_1 = 398 \text{ K}$$

$$\gamma_g = 0.89$$

$$V_2 = ?, \quad V_{Hg} = V_1 - V_2 = ?$$

Iz dijagrama ovisnosti pseudokritičnih veličina stanja o "specifičnoj težini" plina dobiju se vrijednosti pseudokritičnih veličina za zadani plin:

$$p_{pc} = 650 \text{ psia} = (650) \times (0.068947573) = 44.82 \text{ bara}$$

$$T_{pc} = 425^\circ\text{R} = 236.1 \text{ K}$$

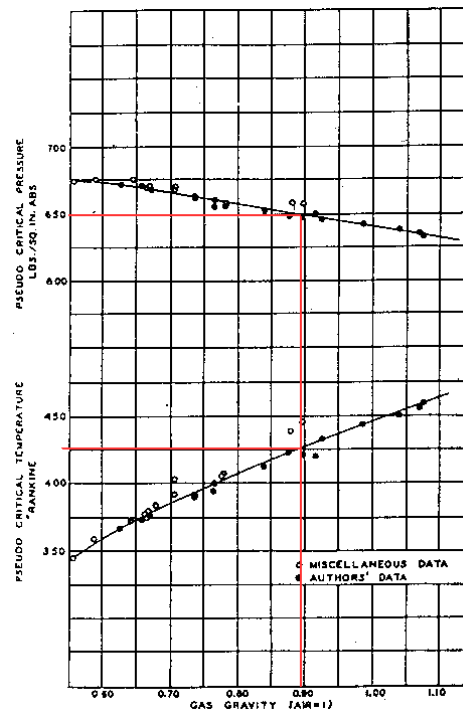
Nakon toga treba izračunati vrijednosti reduciranih veličina stanja za dva zadana p, T -uvjeta, te očitati odgovarajuće vrijednosti Z -faktora iz Standing-Katzova dijagrama:

$$p_{pr1} = 3.37, \quad T_{pr1} = 1.69, \quad Z_1 = 0.855$$

$$p_{pr2} = 4.93, \quad T_{pr2} = 1.69, \quad Z_2 = 0.872$$

$$V_2 = \frac{p_1 \times V_1 \times Z_2}{p_2 \times Z_1} = \underline{174.21} \text{ cm}^3$$

$$V_{Hg} = V_1 - V_2 = (250) - (174.21) = \underline{75.79} \text{ cm}^3$$

5.

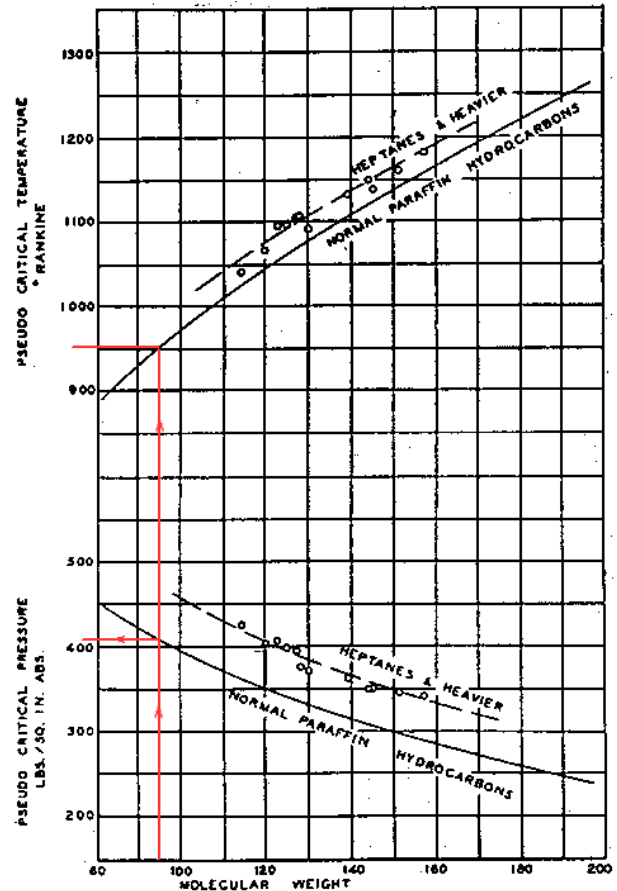
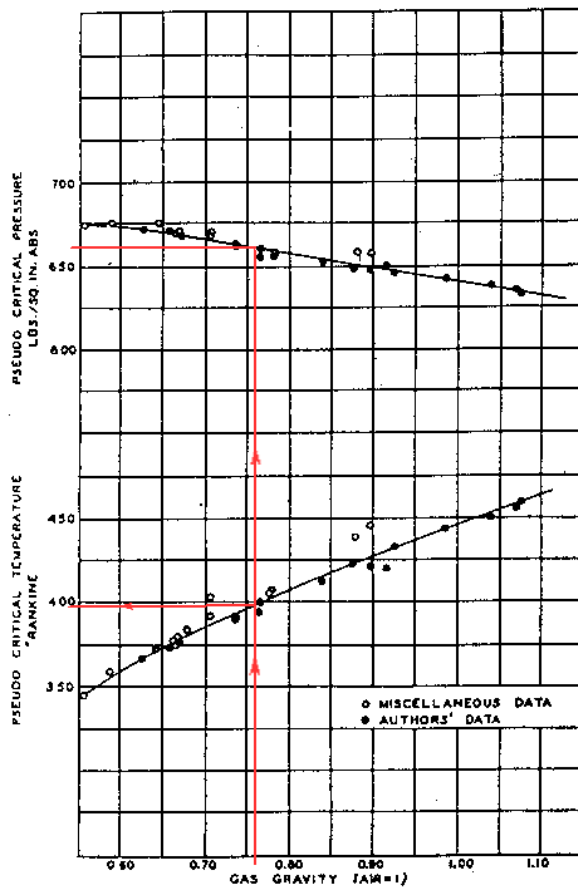
Analizom je ustanovljeno da 1 mol kondenzatnog plina pri standardnim uvjetima sadrži 0.793 mola suhog plina, relativne gustoće 0.76 i 0.207 mola tekućeg kondenzata molarne mase 95. Koliki je faktor kompresibilnosti tog ugljikovodičnog sustava pri tlaku 246 bara i temperaturi 453 K?

$$\gamma_g = 0.76, y_{plina} = 0.793, y_{kondenzata} = 0.207, M_{kondenzata} = 95$$

$$p = 246 \text{ bara}, T = 453 \text{ K}$$

$$Z = ?$$

Iz dijagrama ovisnosti $T_{pc}, p_{pc} = f(\gamma_g)$ i $T_{pc}, p_{pc} = f(M)$ odredimo p_{pc} i T_{pc} :

$$\text{Za plin: } T_{pc} = 395^\circ R, p_{pc} = 660 \text{ psia}$$

$$\text{Za kondenzat: } T_{pc} = 950^\circ R, p_{pc} = 410 \text{ psia}$$

$$T = 453 \text{ K} = \left(\frac{9}{5} \times (453 - 273) + 32 \right) [^\circ F] = 356^\circ F + 460 = 816^\circ R$$

$$p = 246 \text{ bara} \times \frac{14.5 \text{ psia}}{1 \text{ bara}} = 3567 \text{ psia}$$

$$p_{pc}^{sustav} = \sum y_i \times p_{pci} = (0.793 \times 660) + (0.207 \times 410) = 608.25 \text{ psia} \times \frac{0.068947 \text{ bar}}{1 \text{ psi}} = 41.94 \text{ bara}$$

$$T_{pc}^{sustav} = \sum y_i \times T_{pci} = (0.793 \times 395) + (0.207 \times 950) = 509.88^\circ R$$

Reducirane veličine stanja sustava su:

$$p_{pr} = \frac{p}{p_{pc}} = 5.86$$

$$T_{pr} = \frac{T}{T_{pc}} = 1.6$$

Iz Standing-Katzovog dijagrama, $Z = \underline{0.888}$

4. Korelacije PVT svojstava

1

Uzorak nafte pri standardnim uvjetima ima gustoću 0.852 g/cm^3 . Kolika je relativna gustoća ("specifična težina") te nafte i koliko to iznosi u $^\circ\text{API}$?

Rješenje:

$$\rho_{o(s.c.)} = 0.852 \text{ g/cm}^3, \quad \rho_{w(s.c.)} = 0.999 \text{ g/cm}^3$$

$$\gamma_o = \left(\frac{\rho_o}{\rho_w} \right)_{sc} = ?$$

$$\rho_{API} = \frac{141.5}{\gamma_o} - 131.5 = ?$$

$$\gamma_o = \frac{0.852}{0.999} = \underline{0.853}$$

$$\rho_{API} = \frac{141.5}{0.853} - 131.5 = \underline{34.4^\circ\text{API}}$$

2

Bačva pri standardnim uvjetima sadrži 24 galona nafte relativne gustoće 41.2°API . Kolika je masa nafte u bačvi? Kolika je gustoća nafte izražena u lb/cuft ?

Rješenje:

$$V_{(s.c.)} = 24 \text{ gal} \times \frac{3.7854 \text{ dm}^3}{1 \text{ gal}} = 90.85 \text{ dm}^3$$

$$\rho_{API} = 41.2^\circ \text{ API}$$

$$\gamma_o = \frac{141.5}{\rho_{API} + 131.5} = \frac{141.5}{41.2 + 131.5} = 0.8193$$

$$m = ?$$

$$\rho_{o(s.c.)} \left[\frac{\text{lb}}{\text{cuft}} \right] = \rho_{o(s.c.)} \left[\frac{\text{lb}}{\text{ft}^3} \right] = ?$$

$$\rho_{o(s.c.)} = \gamma_o \times \rho_{w(s.c.)} = (0.819) (0.999) = 0.818 \text{ g/cm}^3 = \underline{0.818 \text{ kg/dm}^3}$$

$$\rho_{o(s.c.)} \left[\frac{\text{lb}}{\text{cuft}} \right] = 0.818 \frac{\text{kg}}{\text{dm}^3} \times \frac{1 \text{ lb}}{0.4536 \text{ kg}} \times \frac{1 \text{ dm}^3}{0.03532 \text{ cuft}} = \underline{51.09 \frac{\text{lb}}{\text{cuft}}}$$

$$m_{o(s.c.)} = \rho_{o(s.c.)} \times V_{(s.c.)} = (0.818) (90.85) = \underline{74.36 \text{ kg}}$$

3

Dubinski uzorak ležišnog fluida uzet je pri ležišnim uvjetima i ima volumen 400 cm^3 . Nakon prolaska kroz laboratorijski separator i hlađenja uz otparavanje plinske faze do standardnih uvjeta, izmjereno je 274 cm^3 površinske nafte (*Stock Tank Oil*; STO) te 1.21 scf otparenog plina. Koliki je volumni faktor te nafte? Koliki je R_s , tj. omjer otopljenog plina i nafte (*solution gas-to-oil ratio*, GOR) ? Preračunati dobivene rezultate i u angloameričke jedinice.

Rješenje

$$V_{o(R)} = 400 \text{ cm}^3 \quad (R - \text{ležišni } p, T\text{-uvjeti})$$

$$V_{o(sc)} = 274 \text{ cm}^3 \quad (sc - \text{standardni } p, T\text{-uvjeti})$$

$$V_{g(sc)} = 1.21 \text{ scf} \times \frac{28316.85 \text{ cm}^3}{1 \text{ ft}^3} = 34263.4 \text{ cm}^3$$

$$B_o = ? , \quad R_s = ?$$

$$B_o = \frac{V_{o(R)}}{V_{o(sc)}} = \frac{400}{274} = 1.46 \frac{\text{cm}^3}{\text{cm}^3} = 1.46 \frac{\text{m}^3}{\text{m}^3}$$

$$R_s = \frac{V_{g(sc)}}{V_{o(sc)}} = \frac{34243}{274} = 125.1 \frac{\text{cm}^3}{\text{cm}^3} = 125.1 \frac{\text{m}^3 \text{ plina}}{\text{m}^3 \text{ nafte}}$$

$$V_{o(sc)} = 274 \text{ cm}^3 \frac{1 \text{ STB}}{158987.2949 \text{ cm}^3} = 0.001723 \text{ STB}$$

$$R_s = \frac{1.21 \text{ scf}}{0.0017234 \text{ STB}} = 702.1 \frac{\text{scf}}{\text{STB}}$$

4

Toplivost plina u slojnoj nafti izražena je vrijednošću plinskog faktora $R_s = 62.3 \text{ m}^3/\text{m}^3$. Relativna gustoća naftnog plina je 0.750 (zrak = 1), a volumni faktor nafte je $1.28 \text{ m}^3/\text{m}^3$. Gustoća nafte pri standardnim uvjetima iznosi $825 \text{ kg}/\text{m}^3$. Kolika je gustoća nafte pri ležišnim uvjetima?

Rješenje:

$$R_s = 62.3 \text{ m}^3 / \text{m}^3$$

$$\gamma_g = 0.750 \text{ (zrak} = 1)$$

$$\rho_{zraka(sc)} = 1.225 \text{ kg} / \text{m}^3$$

$$B_o = 1.28 \text{ m}^3 / \text{m}^3$$

$$\rho_o = 825 \text{ kg} / \text{m}^3$$

$$\rho_{o(R)} = ?$$

$$\rho_g = (0.750) \times (1.225) = 0.919 \frac{\text{kg}}{\text{m}^3}$$

$$\text{- za } V_{o(sc)} = 1 \text{ m}^3 :$$

$$V_{g(sc)} = V_{o(sc)} \times R_s = 62.3 \text{ m}^3$$

$$\text{Iz } \rho_o = \frac{m_o}{V_o} :$$

$$m_o = \rho_{o(sc)} \times V_{o(sc)} = 825 \text{ kg}$$

$$m_g = \rho_{g(sc)} \times V_{g(sc)} = (0.919) \times (62.3) = 57.24 \text{ kg}$$

- rekombinirana ležišna nafta:

$$m_{o(R)} = m_o + m_g = (825) + (57.24) = 882.24 \text{ kg}$$

$$V_{o(R)} = B_o \times V_{o(sc)} = 1.28 \text{ m}^3$$

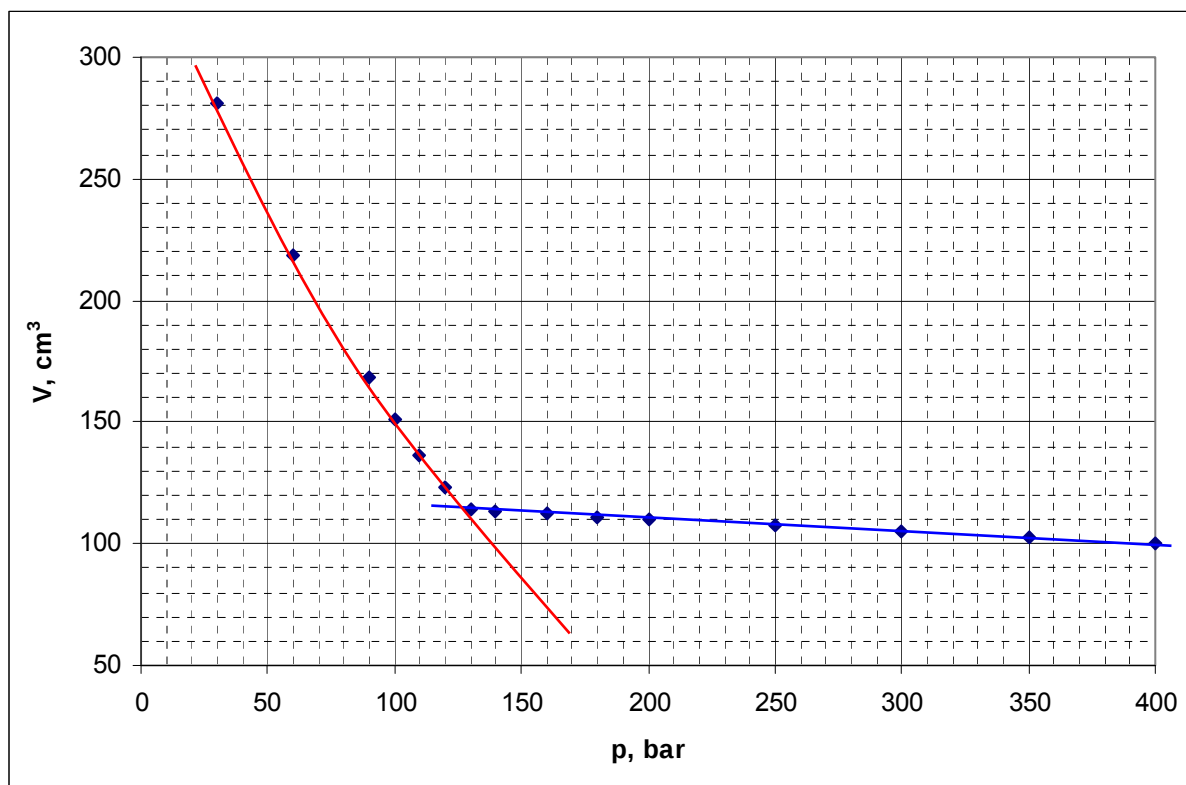
$$\rho_{o(R)} = \frac{m_{o(R)}}{V_{o(R)}} = \frac{(882.24)}{(1.28)} = 689.25 \frac{\text{kg}}{\text{m}^3}$$

5.

Podaci o analizi uzorka ležišnog fluida dani su u tablici. Treba grafički prikazati pV-izotermu i ovisnost volumnog faktora nafte o tlaku fluida. Koliki je tlak zasićenja, p_b ? Volumen nafte pri standardnim uvjetima iznosi 92.71 cm^3 . Ležišni tlak je 172.3 bar .

p	V_t	V_o
bar	cm^3	cm^3
400	100.32	100.32
350	102.71	102.71
300	105.14	105.14
250	107.55	107.55
200	110.12	110.12
180	111.23	111.23
160	112.34	112.34
140	113.47	113.47
130	114.05	114.05
120	123.12	113.02
110	136.14	111.94
100	151.02	110.58
90	168.18	109.11
60	218.26	104.01
30	281.47	98.26

Tlak zasićenja odredi se iz grafa ovisnosti ukupnog (totalnog) volumena o tlaku, $V_t = f(p)$, kao X-vrijednost koordinata sjecišta linearnog dijela (podzasićena nafta, plava linija – dobra aproksimacija je pravac) i nelinearnog dijela (zasićena nafta+plin; crvena linija, dobra aproksimacija je kubična jednadžba) eksperimentalne p, V -krivulje. Y-vrijednost sjecišta je V_b , vrijednost volumena dotičnog uzorka zasićene nafte pri tlaku zasićenja, p_b . Treba primijetiti kako se smanjenjem tlaka ispod p_b , volumen nafte, V_o , počinje smanjivati zbog otparavanja lakih ugljikovodika. To i objašnjava nelinearnost crvene linije i uzimajući u obzir da je zasićena nafta zanemarivo kompresibilna naspram plina, karakteristika te krivulje je slična karakteristici Boyleove izoterme.

Nakon što se grafički odredi posljednja točka koja pada na pravac podzasićene (*undersaturated*) nafte, moguće je te točke unijeti u MSExcel, napraviti dijagram (*insert chart*) i pronaći koeficijente (klik desne tipke na mišu na točke u dijagramu > *add trendline*>*linear*, kasnije klik na trendline > *format trendline* > *options*, obilježiti *display equation on chart* i *display R-squared value on chart*) Isti postupak se može napraviti i s točkama na Boyleovoj izotermi, ali se ne odabire linearna ovisnost za trendline nego polinom 3. stupnja.

Analitičko rješenje tlaka zasićenja će tada biti rješenje sustava jednadžbi (plavi pravac i crveni polinom 3. stupnja).

Za ispitivani uzorak, na ležišnoj temperaturi dakle je
 $p_b = 126.011 \text{ bar}$ i $V_b = 114.04 \text{ cm}^3$

Podaci iz MSExcela pomoću kojih je dobiveno rješenje za tlak zasićenja:

Iznad tlaka zasićenja: $V = a \times p + b$

Ispod tlaka zasićenja: $V = a \times p^3 + b \times p^2 + c \times p + d$

do 130 bar (i 130)	<u>koeficijenti</u>	
(pravac)	a	-0.0508
	b	120.45

ukupna pogreška R^2 0.9991

od 120 (i 120)	a	-0.000024
(kubična jedn.)	b	0.0105
	c	-2.8875
	d	359.1999
ukupna pogreška R^2		0.9999

Vrijednost volumena nafte, zaostale nakon otparavanja i mjerene pri standardnim uvjetima je zadana kao $V_{o(sc)} = 92.71 \text{ cm}^3$

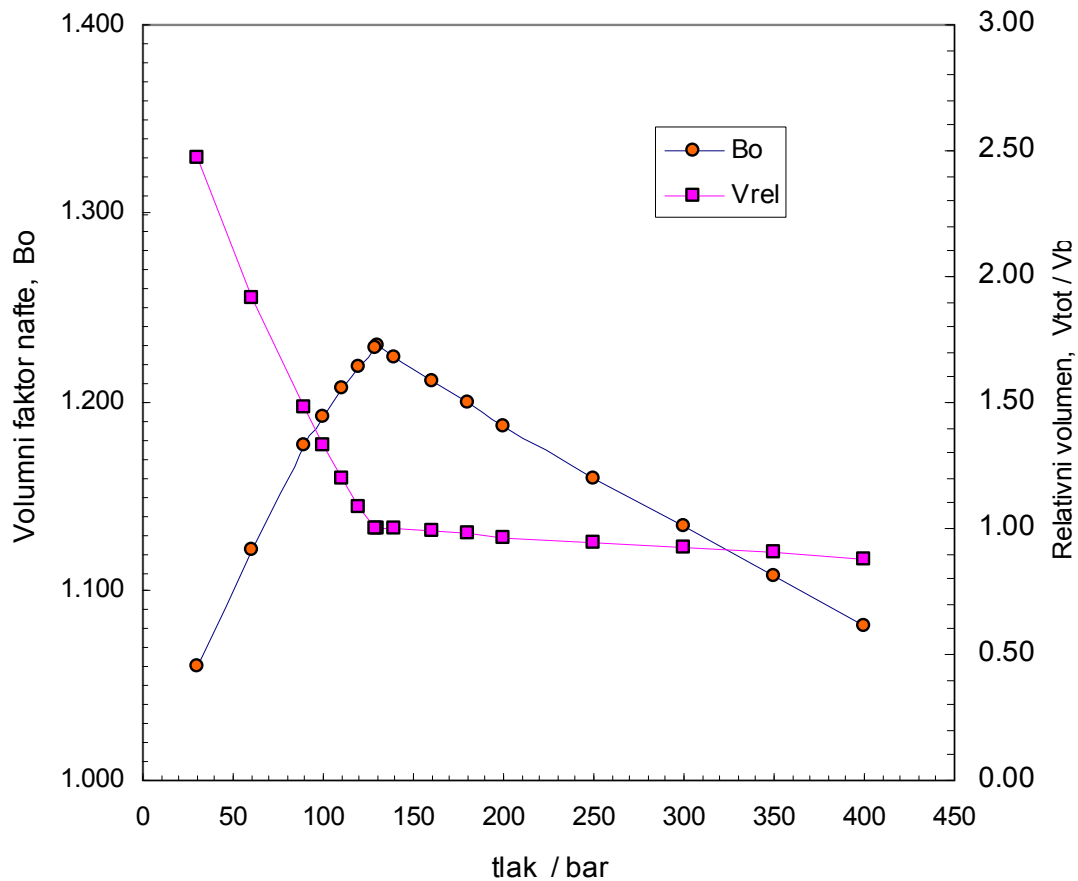
Vrijednosti volumnih faktora za pojedine tlakove računaju se na temelju definicijskog izraza za volumni faktor nafte, $B_{o(p,T)} = \frac{V_{o(p,T)}}{V_{o(sc)}}$.

Iz mjerenih podataka računa se također i relativni volumen ležišnog fluida, V_{rel} , definiran kao

$$V_{rel} = \left(\frac{V_t}{V_b} \right)_T$$

Rezultati se prikazuju u obliku o tablica i odgovarajućih dijagrama:

p <i>bar</i>	V_{uk} <i>cm³</i>	V_o <i>cm³</i>	B_o	V_{rel}
400	100.32	100.32	1.0821	0.8808
350	102.71	102.71	1.1079	0.9018
300	105.14	105.14	1.1341	0.9231
250	107.55	107.55	1.1601	0.9442
200	110.12	110.12	1.1878	0.9668
180	111.23	111.23	1.1998	0.9766
160	112.34	112.34	1.2117	0.9863
140	113.47	113.47	1.2239	0.9962
130	114.05	114.05	1.2302	1.0013
126	114	114	1.2296	1.0000
120	123.12	113.02	1.2191	1.0809
110	136.14	111.94	1.2074	1.1953
100	151.02	110.58	1.1928	1.3259
90	168.18	109.11	1.1769	1.4766
60	218.26	104.01	1.1219	1.9162
30	281.47	98.26	1.0599	2.4712

6.

Koliki je prosječni koeficijent izotermičke kompresibilnosti fluida zadanog u prošlom zadatku 23 za tlačni interval između 400 i 140 bar?

Rješenje

$$p_1 = 400 \text{ bar} \quad , \quad V_{o_1} = 100.32 \text{ cm}^3$$

$$p_2 = 140 \text{ bar} \quad , \quad V_{o_2} = 113.47 \text{ cm}^3$$

$$V_{poč} = 100.32 \text{ cm}^3$$

$$c_o = -\frac{1}{V_{poč}} \times \frac{V_{o_2} - V_{o_1}}{p_2 - p_1} = ?$$

$$c_o = -\frac{1}{(100.32)} \times \frac{(113.47) - (100.32)}{(140) - (400)} = \underline{5.042 \times 10^{-4} \text{ bar}^{-1}}$$

7.

Nafta gustoće 38°API ima tlak zasićenja 3811 psia pri ležišnoj temperaturi 180°F. Prosječna specifična težina naftnog plina je 0.732. Treba odrediti faktor otopljenog plina, R_s , uporabom slijedećih korelacija:

- a) Beal-ove,
- b) Standing-ove,
- c) Lasater-ove,
- d) Glasø-ve.

Usporedite vrijednosti dobivene pomoću korelacija s izmjerenom vrijednošću koja iznosi 909 scf/STB. Usporediti točnost korelacija izračunom odstupanja korelacijskih od mjerene vrijednosti

$$\text{u \% prema } \Delta = \left[\frac{(R_s)_{\text{korelacija}} - (R_s)_{\text{mjereno}}}{(R_s)_{\text{mjereno}}} \right] \times 100$$

Rješenje:

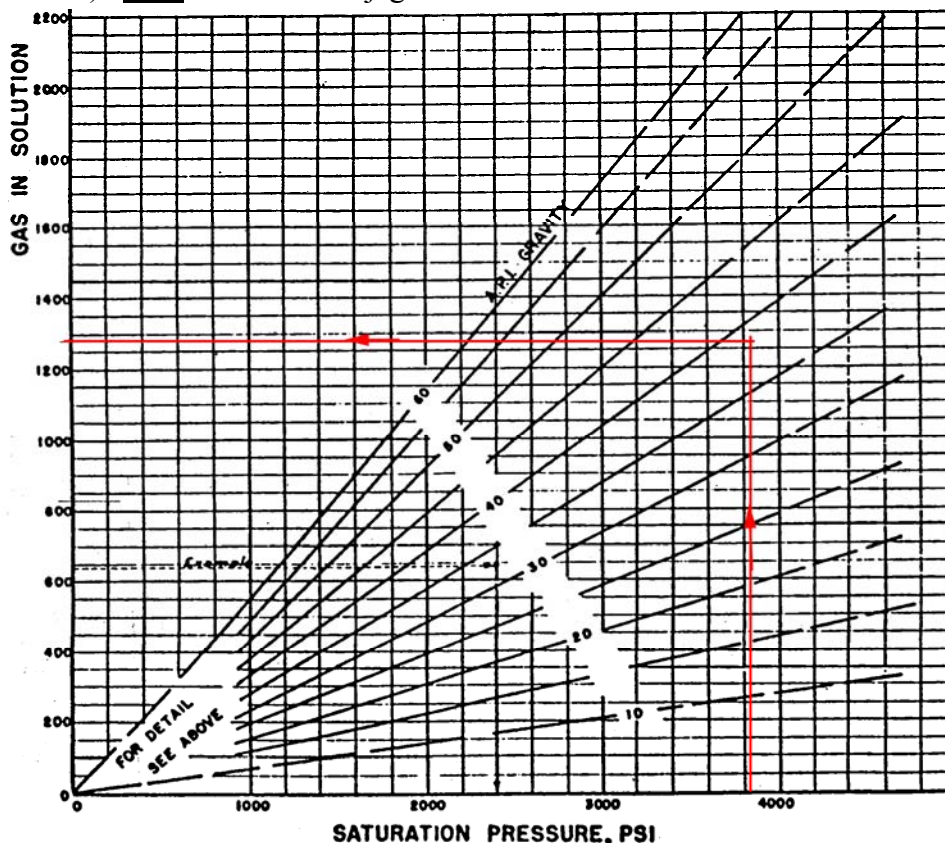
Zadatak se računa uz pomoć korelacija u grafičkom obliku, (dijagrami) ili matematičkih izraza, koji opisuju pojedinu korelaciju.

Zadano je $\gamma_o = 38^\circ \text{API}$, $p_b = 3811 \text{ psia}$, $T = 180^\circ \text{F}$, $\gamma_g = 0.732$

i $R_{s(\text{mjereno})} = 909 \frac{\text{scf}}{\text{STB}}$

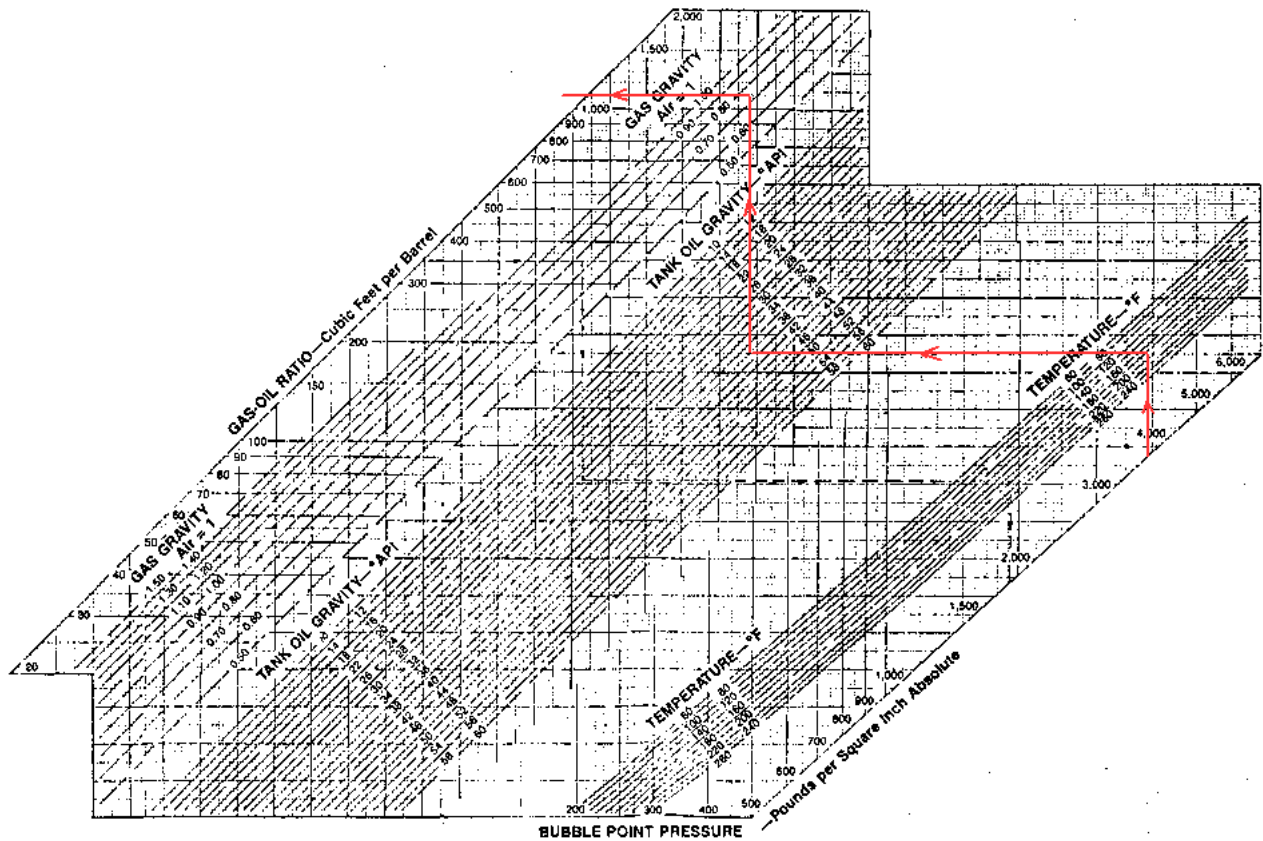
$R_{s(\text{korelacije})} = ?$

a) **Beal** – očitano u dijagramu:

$$R_s = 1280 \frac{\text{scf}}{\text{STB}}$$

b) Standing -

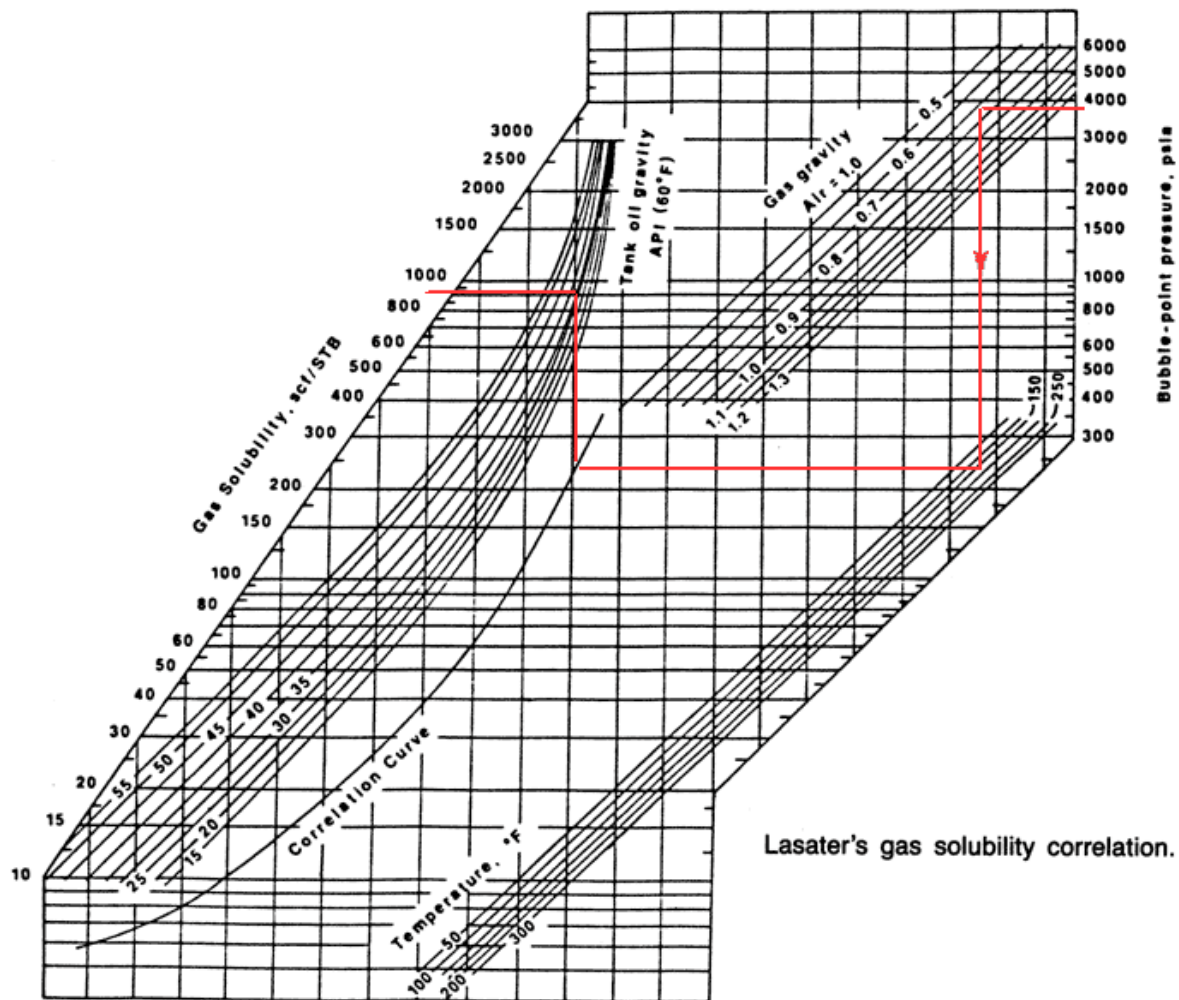
Očitano u dijagramu: $R_s \approx 1100 \frac{\text{scf}}{\text{STB}}$

- Analitički (T u °F, p_b u psia, R_s u $\frac{\text{scf}}{\text{STB}}$)

$$R_s = \gamma_g \left[\left(\frac{p_b}{18.2} + 1.4 \right) \times 10^{0.0125 \rho_{oAPI} - 0.00091 \times T} \right]^{1.2048}$$

$$R_s = 0.732 \left[\left(\frac{3811}{18.2} + 1.4 \right) \times 10^{0.0125 \times 38 - 0.00091 \times 180} \right]^{1.2048} = 1094 \frac{\text{scf}}{\text{STB}}$$

c) Lasater - očitano u dijagramu :

$$R_s \approx 930 \frac{\text{scf}}{\text{STB}}$$

d) Glasø

$$\left(T \text{ u } ^\circ F, p_b \text{ u } \text{psia}, R_s \text{ u } \frac{\text{scf}}{\text{STB}} \right)$$

$$R_s = \gamma_g \left[\frac{\gamma_{oAPI}^{0.989}}{T^{0.172}} \times p_b^* \right]^{1.225}, \text{ gdje je korekcijski broj } p_b^* = 10^{2.8869 - (14.1811 - 3.3093 \times \log p_b)^{0.5}}$$

$$R_s = 935 \frac{\text{scf}}{\text{STB}}$$

Usporedbom rezultata može se zaključiti (a) da sve korelacije daju veće vrijednosti R_s od prave, i (b) da Glasøva i Lasaterova korelacija u ovom slučaju daju rezultat najbliži eksperimentalnoj vrijednosti.

	R_s	$\Delta\%$
Mjereno	909	-
Beal	1280	40.8
Standing	1100	21.0
Standing	1094	20.4
Lasater	930	2.3
Glasø	935	2.9

8.

Nafta ima relativnu gustoću 32°API, uz tlak zasićenja od 3200 psia pri ležišnoj temperaturi od 140°F. Specifična težina naftnog plina je 0.85. Treba odrediti omjer otopljenog plina prema Beal-ovoj, Standing-ovoj, Lasater-ovoj i Glasø-voj korelaciji.

Rješenje:

Postupak rješavanja identičan je postupku u zadatku 7.

$$\gamma_{oAPI} = 32^\circ API$$

$$p_b = 3200 \text{ psia}$$

$$T = 140^\circ F$$

$$\gamma_g = 0.85$$

$$R_{s(korelacije)} = ?$$

$$R_{s(Beal)} = 850 \frac{\text{scf}}{\text{STB}}$$

$$R_{s(Standing)} = 926.5 \frac{\text{scf}}{\text{STB}}$$

$$R_{s(Lasater)} = 900 \frac{\text{scf}}{\text{STB}}$$

$$R_{s(Glasø)} = 741.64 \frac{\text{scf}}{\text{STB}}$$

9.

Uzorak nafte relativne gustoće 36.6°API pri temperaturi 242°F ima tlak zasićenja 3410 psia. Faktor otopljenog plina iznosi 688 scf/STB, a relativna gustoća naftnog plina je 0.710. Treba odrediti volumni faktor nafte uz uporabu slijedećih korelacija:

- Standing-ove,
- Marhoun-ove,
- Glasø-ve
- Arp-ove.

Rješenje

a) **Standing** je 1981. dao svoju korelaciju iz 1947. godine u matematičkom obliku:

$$B_{o\text{Standing}} = 0.9759 + 0.00012 \times \left[R_s \times \left(\frac{\gamma_g}{\gamma_o} \right)^{0.5} + 1.25 \times T \right]^{1.2}$$

b) **Glasø**va korelacija (1980.):

$$B_{oGlasø} = 1 + 10^A$$

$$A = -6.58511 + 2.91329 \times \log(B_{ob})^* - 0.27683 \times \log^2(B_{ob})^*$$

$$(B_{ob})^* \text{ je "korelacijski broj" definiran kao } (B_{ob})^* = R_s \left(\frac{\gamma_g}{\gamma_o} \right)^{0.526} + 0.968 \times T$$

c) Marhounova korelacija (1988) izvedena je korištenjem analize mnogostruke nelinearne regresije 160 podataka koji su dobiveni iz 69 polja Srednjeg Istoka:

$$B_{o_{Marhoun}} = 0.497069 + 0.862963 \times 10^{-3} \times (T + 460) + 0.182594 \times F \times 10^{-2} \\ + 0.318099 \times 10^{-5} \times F^2,$$

$$a = 0.74239$$

$$\text{gdje je } F = R_s^a \times \gamma_g^b \times \gamma_o^c \quad \text{i} \quad b = 0.323294$$

$$c = -1.20204$$

d) Arp je 1962. dao pojednostavljenu jednadžbu kojom se računa B_o iz omjera otopljenog plina i nafte R_s . Ta korelacija služi za brzo određivanje približne vrijednosti volumnog faktora jedino kada nisu dostupni dodatni PVT podaci, potrebni za druge korelacije.

$$B_{o_{Arp}} = 1.05 + 0.0005 R_s$$

pri čemu su u svim korelacijama:

$$T = \text{ležišna temperatura u } ^\circ F; \quad R_s = \text{omjer otopljenog plina i nafte} \left[\frac{\text{scf}}{\text{STB}} \right]$$

$$\gamma_o = \text{relativna gustoća nafte [stock tank oil]}; \quad \gamma_g = \text{relativna gustoća naftnog plina}$$

Iz zadanih podataka:

$$\gamma_g = 0.71$$

$$\gamma_{oAPI} = 36.6 \text{ } ^\circ \text{API}$$

$$\gamma_o = \frac{141.5}{(36.6 + 131.5)} = 0.842$$

$$p_b = 3410 \text{ psia}$$

$$T_r = 242 \text{ } ^\circ \text{F}$$

$$R_s = 688 \text{ scf/STB}$$

$$B_o = ?$$

korelacije daju slijedeće vrijednosti volumnog faktora nafte:

$$B_{o_{(S \tan ding)}} = 1.416$$

$$B_{o_{(Glaso)}} = 1.382$$

$$B_{o_{(Marhoun)}} = 1.423$$

$$B_{o_{(arp)}} = 1.394$$

10.

Prema korelacijama za volumni faktor nafte koje su navedene u prethodnom zadatku treba odrediti B_o za naftu slijedećih karakteristika: relativna gustoća 29°API, temperatura 195°F, tlak zasićenja 2800 psia, faktor otopljenog plina 720 scf/STB, relativna gustoća naftnog plina 0.78.

Rješenje:

Postupak rješavanja zadatka identičan je prethodnom zadatku.

$$\gamma_g = 0.78$$

$$\gamma_o = 29^\circ \text{API}$$

$$\gamma_o = \frac{141.5}{(29 + 131.5)} = 0.88162$$

$$p_b = 2800 \text{ psia}$$

$$T_R = 195^\circ \text{F}$$

$$R_s = 720 \text{ scf/STB}$$

$$B_o = ?$$

$$B_{o(S \text{ tan ding})} = 1.409$$

$$B_{o(Glasø)} = 1.38244$$

$$B_{o(Marhoun)} = 1.3856$$

$$B_{o(arp)} = 1.41$$

11.

Uzorak ležišne nafte nalazi se na tlaku koji je iznad tlaka zasićenja. Omjer otopljenog plina i nafte, R_s , je 580 scf/STB, temperatura 131°F, a relativna gustoća STO nafte 39.7°API. Specifična težina naftnog plina je 1.075. Treba odrediti tlak zasićenja nafte uz uporabu korelacija slijedećih autora:

- Standing,
- Lasater,
- Glasø.

Rješenje:

Kao i za volumni faktor, postoji više korelacija za određivanje tlaka zasićenja, $p_b = f(R_s, \gamma_g, \gamma_o, T)$:

Najčešće rabljene korelacije za p_b su:

1.) Standingova:

$$p_b = 18.2 \left\{ \left[\left(R_s / \gamma_g \right)^{0.83} \times 10^a \right] - 1.4 \right\} \quad [psia]$$

$$a = 0.00091 \times T - 0.0125 \times ^\circ \text{API}$$

2.) Lasaterova - grafičko određivanje, iz nomograma.

3.) Glasøva:

$$\log p_b = 1.7669 + 1.7447 \log p_{b*} - 0.30218 \log^2 p_{b*}$$

$$p_{b*} \text{ je korelacijski broj; } p_{b*} = \left(\frac{R_s}{\gamma_g} \right)^a \times T^b \times (\rho_{o(API)})^c$$

gdje je $a = 0.816$, $b = 0.172$, $c = -0.989$

pri čemu su u svim korelacijama

T = ležišna temperatura u $^{\circ}F$

R_s = omjer otopljenog plina i nafte $\left[\frac{scf}{STB} \right]$

γ_o = relativna gustoća nafte [stock tank oil]

γ_{oAPI} = relativna gustoća nafte u $^{\circ} API$

γ_g = relativna gustoća naftnog plina

$$R_s = 580 \frac{scf}{STB}$$

$$T = 131^{\circ} F$$

$$\gamma_{oAPI} = 39.7^{\circ} API$$

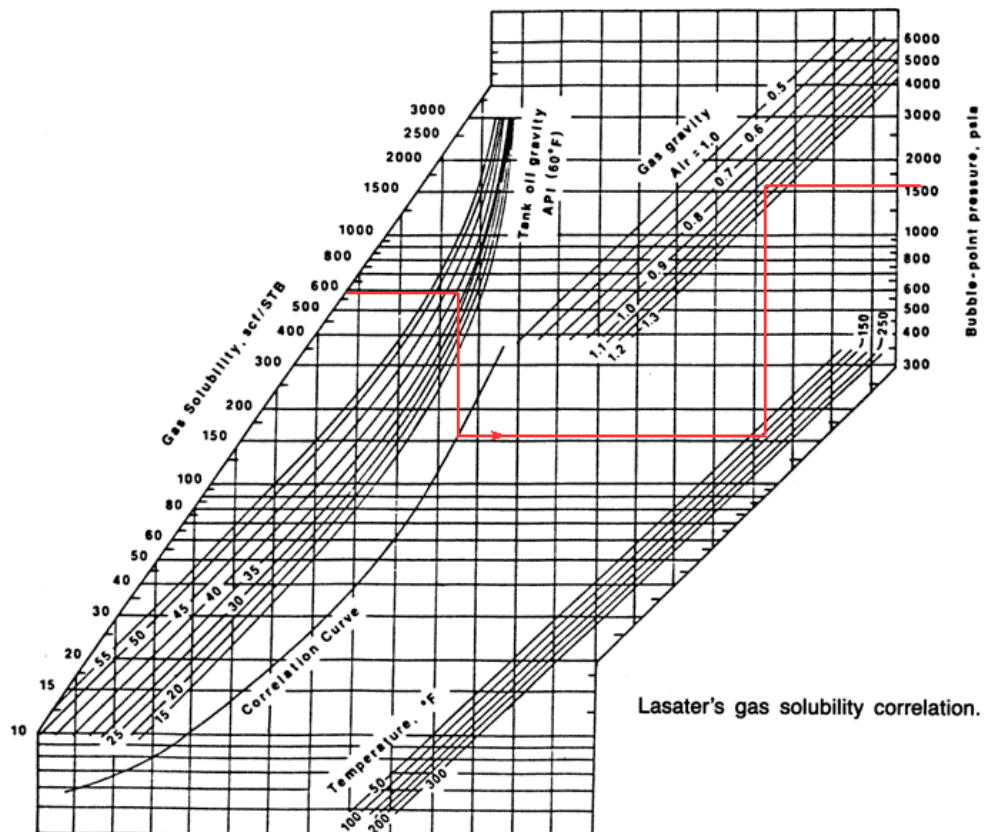
$$\gamma_g = 1.075$$

$$p_b = ?$$

$$1.) \text{ Standingova: } a = (0.00091 \times 131) - (0.0125 \times 39.7) = -0.377$$

$$p_{b \text{ standing}} = 18.2 \left[\left(\frac{580}{1.075} \right)^{0.83} \times 10^{-0.377} - 1.4 \right] = 1389.04 \text{ psia} = 95.77 \text{ bara}$$

$$2.) \text{ Lasaterova: } p_{b \text{ Lasater}} \text{ očitano iz dijagrama } p_{b \text{ Lasater}} = 1550 \text{ psia} = 106.87 \text{ bara}$$

3.) Glasøva:

$$p_{b*} = \left(\frac{580}{1.075} \right)^{0.816} \times T^{0.172} \times 39.7^{-0.989} = 10.287$$

$$p_{b_{Glasø}} = 10^{1.7669 + 1.7447 \times \log(10.287) - 0.30218 \times \log^2 10.287} = \underline{1672.6 \text{ psia}} = \underline{115.3 \text{ bara}}$$

12.

Na temelju korelacija za tlak zasićenja nafte opisanih u prethodnom zadatku treba odrediti p_b pri temperaturi od 160°F uzorka nafte koja sadrži 620 scf/ STB otopljenog plina, specifična težina naftnog plina je 0.95 a relativna gustoća površinske nafte je 28°API .

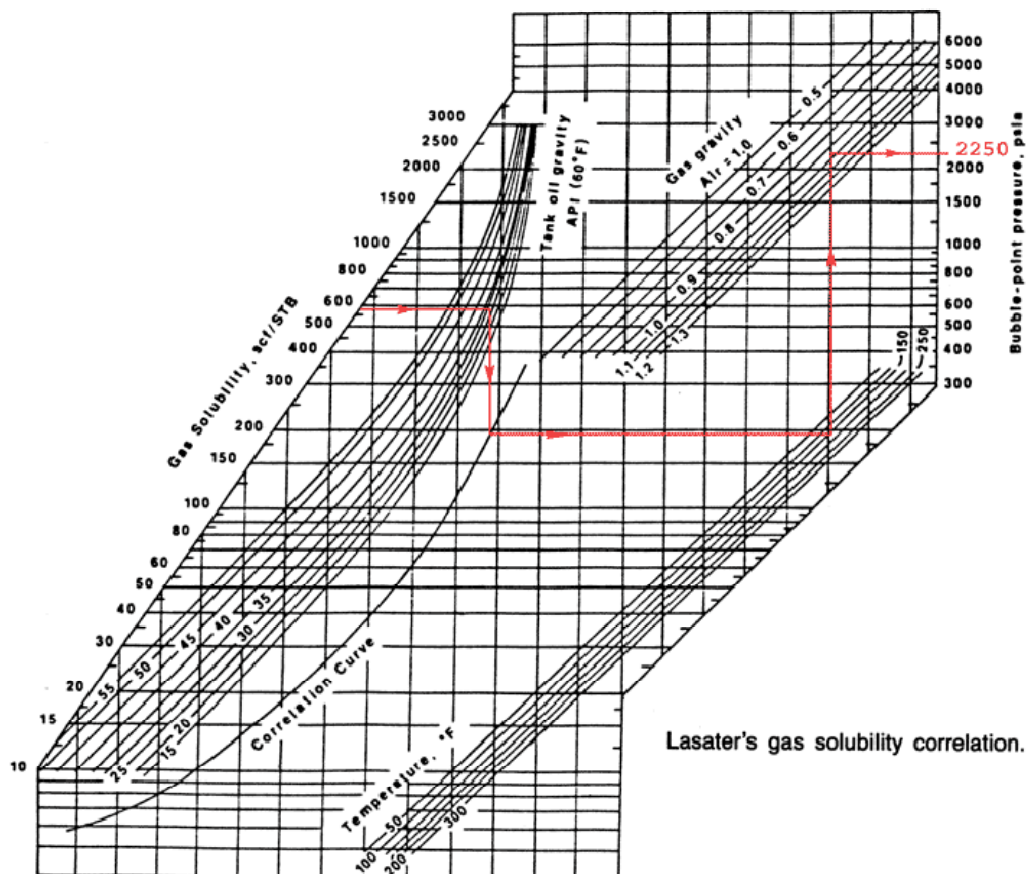
Rješenje: kao i u prethodnom zadatku, zadatak se rješava Standingovom i Lasaterovom korelacijom

$$\text{Zadano: } R_s = 620 \frac{\text{scf}}{\text{STB}}; \quad T = 160^\circ\text{F}; \quad \gamma_{oAPI} = 28^\circ\text{API}; \quad \gamma_g = 0.95$$

STANDING:

$$a = (0.00091 \times 160) - (0.0125 \times 28) = -0.2044$$

$$p_{b_{\text{standing}}} = \underline{2439.68 \text{ psia}} = \underline{168.21 \text{ bara}}$$

$$p_b \text{ očitán iz Lasaterovog dijagrama} = \underline{2250 \text{ psia}} = \underline{155.1 \text{ bara}}$$

GLASO:

$$p_{b*} = \left(\frac{620}{0.95} \right)^{0.816} \times 160^{0.172} \times 28^{-0.989} = 17.565$$

$$p_{b_{Glasø}} = \underline{2953.3 \text{ psia}} = \underline{203.6 \text{ bara}}$$

13.

Na temelju zadanog sastava prirodnog plina treba odrediti njegovu viskoznost pri tlaku od 152 bara i temperaturi 75°C pomoću korelacije Carra, Kobayashija i Burrowsa te analitički, služeći se matematičkim opisima Standinga i Dempsey-a.

i	z_i
CO ₂	0.025
C ₁	0.778
C ₂	0.086
C ₃	0.051
C ₄	0.033
C ₅	0.017
C ₆₊	0.010
	1.000

Rješenje:

Poopćena korelacija za određivanje viskoznosti različitih smjesa prirodnog plina, koju su izradili Carr, Kobayashi i Burrows, uključuje uporabu dva dijagrama. Prvi dijagram daje vrijednost viskoznosti plina, μ_1 , pri tlaku od 1.013251 bar (1atm) u ovisnosti o molarnoj masi plina, M_g , i zadanoj temperaturi (u °F).

Drugi se dijagram temelji na zakonu korespondentnih stanja te daje vrijednosti omjera $\frac{\mu}{\mu_1}$ kao funkciju pseudoreduciranog tlaka i pseudoreducirane temperature, gdje je μ viskoznog plina pri zadanom p, T -uvjetu.

Postupak određivanja viskoznosti uključuje:

1. Na temelju poznatog sastava izračunaju se M_g , pseudokritične veličine i relativna gustoća plinske smjese,
2. Iz prvog dijagrama očita se vrijednost μ_1
3. Za zadani p, T -uvjet izračunaju se odgovarajuće vrijednosti pseudoreduciranih veličina.
4. Na temelju tih pseudoreduciranih veličina iz drugog dijagrama očita se vrijednost $\frac{\mu}{\mu_1}$ omjera i dalje izračuna tražena μ plina.

U sljedećoj tablici pokazani rezultati računanja u koraku 1.

	y_i	M_i	$y_i M_i$	$T_{ci} (K)$	$y_i T_{ci}$	P_{ci}	$y_i P_{ci}$
CO ₂	0.025	44.01	1.10025	304.19	7.60475	73.82	1.8455
C ₁	0.778	16.043	12.48145	190.56	148.25568	45.99	35.78022
C ₂	0.086	30.07	2.58602	305.32	26.25752	48.72	4.18992
C ₃	0.051	44.096	2.248896	369.83	18.86133	42.48	2.16648
C ₄	0.033	58.123	1.918059	408.14	13.46862	36.48	1.20384
C ₅	0.017	72.15	1.22655	460.43	7.82731	33.81	0.57477
C ₆₊	0.01	100.204	1.00204	540.2	5.402	27.4	0.274
Σ			22.56327		227.67721		46.03473

Molarna masa plina $M_g = 22.56$ kg/kgmol. Iz dijagrama je očitana relativna gustoća plina, $\gamma_g \cong 0.78$,

dok je izračunana $\gamma_g = \frac{M_g}{M_a} = \frac{22.56}{28.96} = 0.779$.

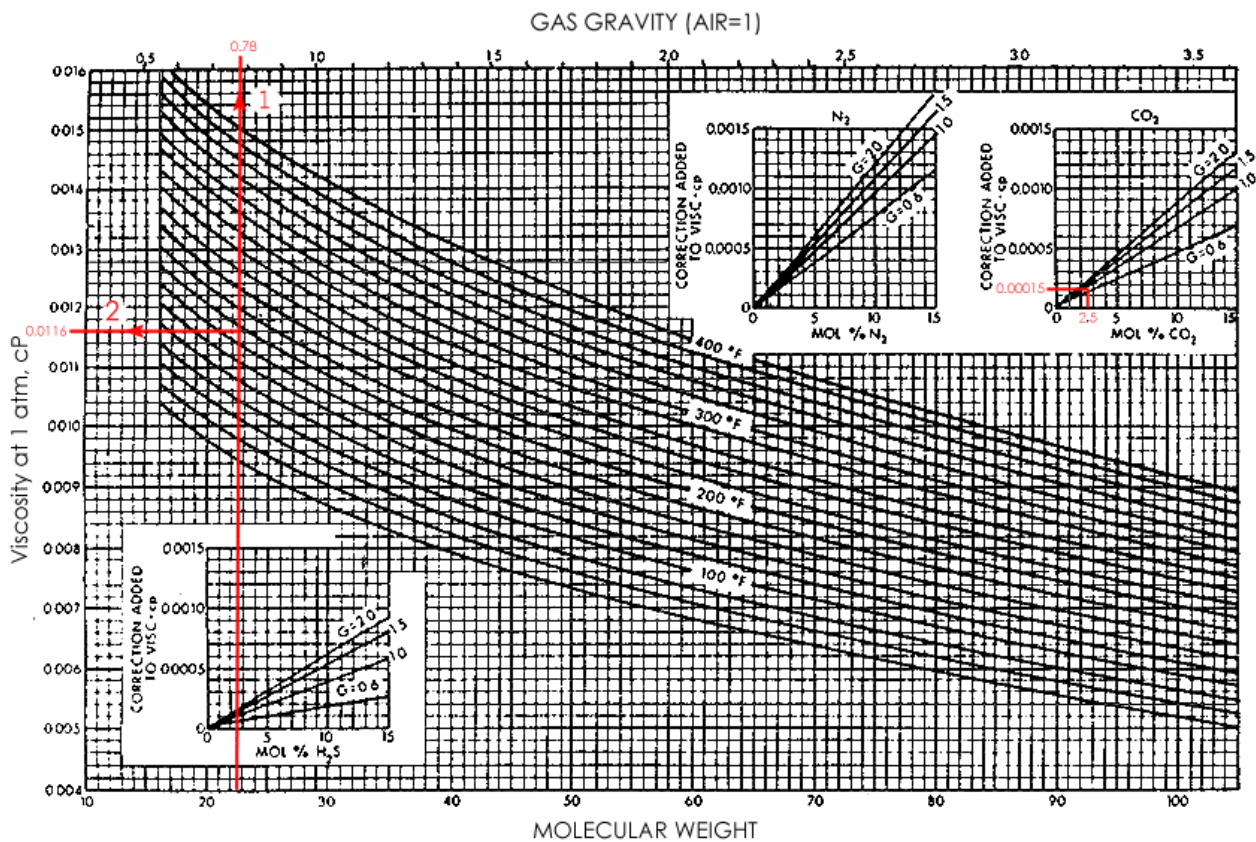
Za zadani tlak, $p = 152 \text{ bara}$ i temperaturu, $T = 75^\circ\text{C} = 348 \text{ K} = 167^\circ\text{F}$ pseudoreducirane veličine su

$$p_{pr} = \frac{p}{p_{pc}} = \frac{p}{\sum_{i=1}^7 y_i p_{ci}} = 3.3018 \quad ; \quad T_{pr} = \frac{T}{T_{pc}} = \frac{T}{\sum_{i=1}^7 y_i T_{ci}} = 1.5291$$

Iz dijagrama:

Viskoznost čistog ugljikovodičnog plina pri 1.01325 bar i 75°C , $\mu_1 = 0.0116 \text{ mPa}\cdot\text{s}$

Za očitani $\gamma_g = 0.78$ dalje se očitava korekcija viskoznosti zbog sadržaja neugljikovodičnog plina, ugljikova dioksida, CO_2 : $\mu_{\text{CO}_2\text{cor}} = 0.00015 \text{ mPa}\cdot\text{s}$

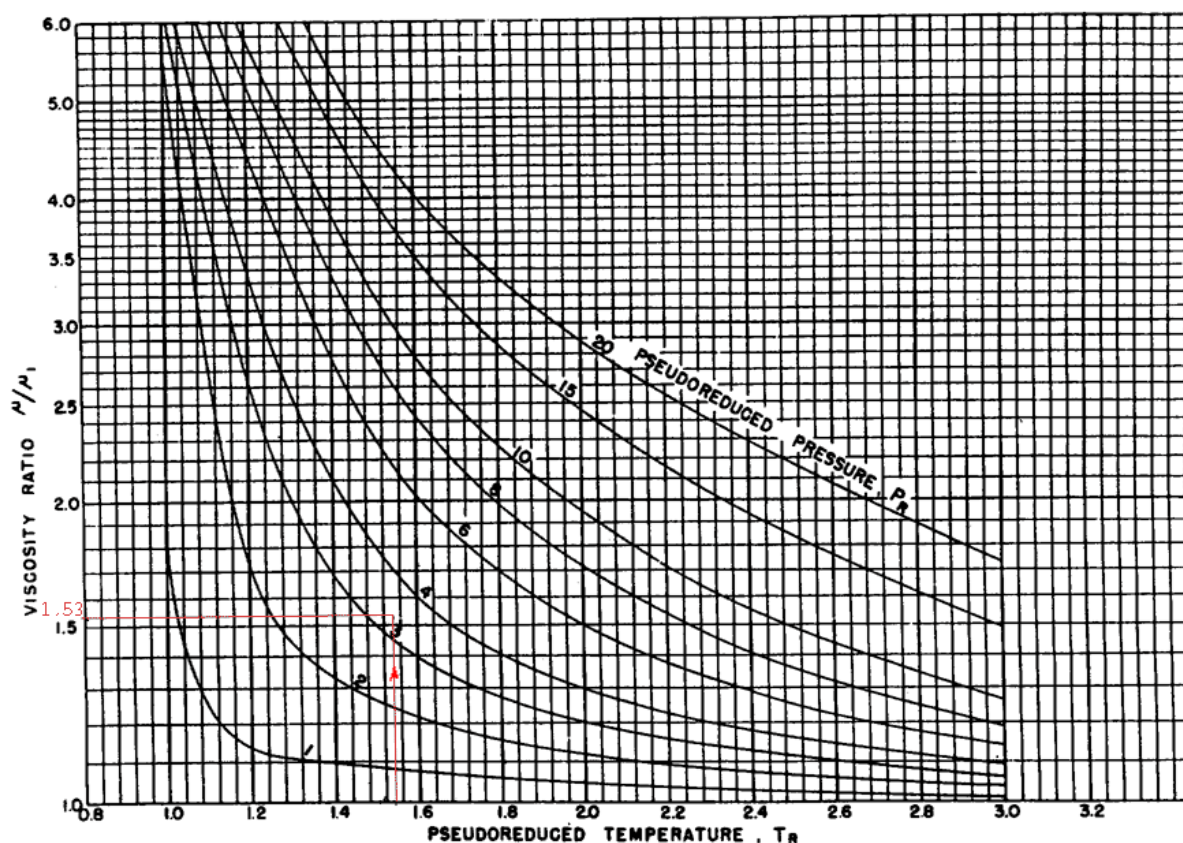

Viskoznost plina pri 1.01325 bar i 75°C je dakle

$$\mu_1^{cor} = \mu_1 + \mu_{\text{CO}_2\text{cor}} = (0.0116 + 0.00015) = 0.01175 \text{ mPa}\cdot\text{s}$$

Prije izračunanim vrijednostima pseudoreduciranog tlaka i temperature u dijagramu omjera viskoznosti

odgovara vrijednost omjera $\frac{\mu}{\mu_1} = 1.53$:

Pri zadanom p, T -uvjetu od 152 bar i 75°C viskoznost ovog prirodnog plina je

$$\mu_g = 1.53 \times \mu_1^{\text{cor}} = (1.53)(0.01175) = \underline{0.0179775} \text{ mPa} \cdot \text{s}$$

Standing je 1977 godine dao matematički izraz za računanje viskoznosti prirodnog plina pri atmosferskom tlaku i ležišnoj temperaturi, μ_1 te korekciju zbog N_2 , CO_2 i H_2S te je tako prvi matematički opisao dijagram Carr-Kobayashija :

$$\begin{aligned} \mu_1 &= (\mu_1)_{\text{uncorrected}} + (\Delta\mu)_{N_2} + (\Delta\mu)_{CO_2} + (\Delta\mu)_{H_2S} \\ (\mu_1)_{\text{uncorrected}} &= (1.709 \times 10^{-5} - 2.062 \times 10^{-6} \gamma_g)(T - 460) + 8.188 \times 10^{-3} - 6.15 \times 10^{-3} \log(\gamma_g) \\ (\Delta\mu)_{N_2} &= y_{N_2} \times (8.48 \times 10^{-3} \times \log(\gamma_g) + 9.59 \times 10^{-3}) \\ (\Delta\mu)_{CO_2} &= y_{CO_2} \times (9.08 \times 10^{-3} \times \log(\gamma_g) + 6.24 \times 10^{-3}) \\ (\Delta\mu)_{H_2S} &= y_{H_2S} \times (8.49 \times 10^{-3} \times \log(\gamma_g) + 3.73 \times 10^{-3}) \end{aligned}$$

gdje je μ_1 viskoznost plina pri atmosferskom tlaku i ležišnoj temperaturi u cP , T ležišna temperatura u $^\circ R$, γ_g relativna gustoća plina, a y_{N_2} , y_{CO_2} , y_{H_2S} su molni udjeli N_2 , CO_2 i H_2S .

Dempsey (1965) je dao izraz za omjer viskoznosti, μ_g/μ_1 :

$$\ln \left[T_{pr} \left(\frac{\mu_g}{\mu_1} \right) \right] = a_0 + a_1 p_{pr} + a_2 p_{pr}^2 + a_3 p_{pr}^3 + T_{pr} (a_4 + a_5 p_{pr} + a_6 p_{pr}^2 + a_7 p_{pr}^3)$$

$$+ T_{pr}^2 (a_8 + a_9 p_{pr} + a_{10} p_{pr}^2 + a_{11} p_{pr}^3) \\ + T_{pr}^3 (a_{12} + a_{13} p_{pr} + a_{14} p_{pr}^2 + a_{15} p_{pr}^3)$$

gdje su T_{pr} i p_{pr} pseudoreducirani temperatura u °R i tlak u psia.

Koeficijenti za jednadžbu su:

$$a_0 = -2.46211820, a_1 = 2.970547414, a_2 = -0.286264054, a_3 = 0.00805420522 \\ a_4 = 2.80860949, a_5 = -3.49803305, a_6 = 0.360373020, a_8 = -0.793385648 \\ a_9 = 1.39643306, a_{10} = -0.149144925, a_{11} = 0.0041015512, a_{12} = 0.0839387178, \\ a_{13} = -0.186408848, a_{14} = 0.0203367881, a_{15} = -0.000609579263$$

Uvrštavanjem zadanih vrijednosti dobivamo:

$$(\Delta\mu)_{CO_2} = 0.025 (9.08 \times 10^{-3} \log(0.78) + 6.24 \times 10^{-3}) = 0.000131394 \text{ cP} \\ (\mu_1)_{uncorrected} = [1.709 \times 10^{-5} - 2.062 \times 10^{-6} (0.78)] \times 167 + 8.188 \times 10^{-3} - 6.15 \times 10^{-3} \log(0.78) = 0.01144 \\ \mu_1 = (\mu_1)_{uncorrected} + (\Delta\mu)_{CO_2} = 0.011572$$

Uvrštavanjem u Dempseyev izraz dobijemo:

$$\ln \left[T_{pr} \left(\frac{\mu_g}{\mu_1} \right) \right] = 0.890387796 \Rightarrow \frac{\mu_g}{\mu_1} = \frac{e^{0.890387796}}{T_{pr}} = 1.5931$$

$$\mu_g = \mu_1 \times \frac{\mu_g}{\mu_1} = \underline{0.01844} \text{ mPa} \cdot \text{s} @ 152 \text{ bar i } 75^\circ \text{C}$$